

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INTRODUCING DIGITAL DOCUMENT MANAGEMENT IN THE ACCOUNTING SYSTEM OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Стаття присвячена тематиці запровадження електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку підприємств України. У статті проаналізовано переваги від запровадження електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання. Встановлено прояв посилення аналітичної, захисної, доказової та організаційної функцій бухгалтерських документів у разі їхнього застосування в електронній формі. Подано оцінку недолікам і перешкодам запровадження електронного документообігу. Наведено характеристику документів законодавчо-нормативного регулювання використання електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку. Розкрито вимоги до запровадження електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання України.

Ключові слова: електронний документ, електронний документообіг, бухгалтерський документ, бухгалтерський облік, електронний підпис.

УДК 657:004.91

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-30>

Пилипенко Л.М.¹

д.е.н., професор,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Воськало В.І.²

к.е.н., доцент,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Яцук Т.Ю.³

аспірант,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Pylypenko Liubomyr

Lviv Polytechnic National University

Voskalo Volodymyr

Lviv Polytechnic National University

Yatsuk Taras

Lviv Polytechnic National University

The article deals with the introduction of digital document management in the accounting system of business entities in Ukraine. The relevance of the paper is due to the dynamic development of information and telecommunication technologies and comprehensive digitalisation of the economy in general and documentary support of business processes in particular. Despite the high level of relevance, digital document management has not become widespread in the information systems of automation of accounting of business entities in Ukraine. The purpose of the study is to investigate the advantages and disadvantages of introducing digital document management in the accounting system of enterprises in order to explain this trend in the scope of its application. While preparing the research article, general and special methods of scientific research were used, in particular, the method of substantive analysis of legislative and regulatory sources. The main results of the study presented in the publication include the following: determination of the impact of the digital format of accounting documents and digital document flow on their analytical, protective, evidentiary, organisational and informational functions with the allocation of clear advantages that lead to strengthening of the functions and disadvantages that lead to obstacles to their implementation; description of the documents of legislative and regulatory regulation of digital document management in the accounting system of business entities of Ukraine; identification of requirements for organisation of digital document management at an enterprise; specification of requirements for implementation of digital document management software at an enterprise. The conclusions reveal the identified advantages of using digital document management in the accounting system of business entities in Ukraine and the authors' opinion on the existence of significant obstacles to its implementation. The practical value of the study lies in substantiating the feasibility of introducing digital document management in the accounting system of business entities in Ukraine.

Key words: digital document, digital workflow, accounting document, accounting, digital signature.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та цифровізація сучасної економіки закономірно обумовили посилення автоматизації управлінських бізнес-процесів у суб'єктів господарювання. Насамперед це стосується інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, яке головно реалізують за допомогою системи бухгалтерського обліку. Автоматизація обліку істотно зменшила трудомісткість бухгалтерських технологічних процесів, розширила його функціональні можливості та прискорила процес підготовки інформації для прийняття управлінських рішень.

Першочергово автоматизації підлягали такі облікові процеси, як формування первинних

документів, облікова реєстрація і систематизація облікових даних, калькулювання собівартості продукції, складання бухгалтерської звітності тощо. Однак найповніше перевагами автоматизації бухгалтерського обліку на підприємстві стало можливим скористатися після запровадження електронного документообігу – дистанційної передачі документів в електронній формі, завдяки чому процес інформаційного забезпечення управління став ще більш динамічним. Водночас, повноцінне застосування електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку потребує врахування низки чинників, як формальних щодо відповідності документів усім необхідним вимогам, так і технологій опрацювання інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми запровадження електронного доку-

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4306-7531>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2303-5866>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4998-2884>

ментообігу у суб'єктів господарювання вивчали чимало науковців з різних предметних сфер знань. Дослідження за цією тематикою науковці здійснювали з акцентом і на технічних аспектах опрацювання інформації (у предметній сфері наук про інформаційні технології) [2], і на управлінсько-економічних – щодо організації та функціонування управлінських інформаційних систем. Питання автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах України у своїх наукових працях розглядали такі науковці, як Бруханський Р.Ф., Височан О.С., Головацька С.І., Довбуш А.В., Загородній А.Г., Івахненко С.В., Пуцентайло П.Р., Спільник І., Шквір В.Д. та багато інших [3; 13; 14]. Предметом їхніх досліджень були загальні питання автоматизації бухгалтерського обліку, побудови інформаційних систем в обліку, аналізі та аудиті, вибору оптимального програмного забезпечення для комп'ютеризації облікових процесів тощо.

Проблематика застосування електронного документообігу в бухгалтерських інформаційних системах підприємств України не так широко розкрита. Її вивчали Корольук Т., Назарова І.Я., Рапа Н., Янчев А.В., Ясінська А.І. Значну увагу автори приділили прикладним аспектам запровадження електронного документообігу на підприємствах та вибору відповідних програмних продуктів [6; 7; 15; 16]. Однак, не зважаючи на перспективність та наявність усіх передумов, застосування електронного документообігу в діловодстві загалом та системі бухгалтерського обліку зокрема все ще не стало переважаючим над паперовим документообігом, що потребує дослідження переваг і недоліків від його запровадження та формує невіршену частину загальної проблеми автоматизації інформаційних систем бізнесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідити переваги та недоліки від запровадження електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Документ є важливим засобом передавання інформації в системі бухгалтерського обліку. Вчені виокремлюють низку функцій, які документи виконують в бухгалтерському обліку, серед яких найважливішими є контрольна, аналітична, захисна, інформаційна, доказова, організаційна, управлінська та соціальна [4, с. 28]. Ці функції документи повинні виконувати незалежно від форми їхнього складання. Однак форма документа може впливати на якість реалізації його функцій в бухгалтерському обліку – сприяти її виконанню або ж навпаки – перешкоджати. Зокрема, електронна форма документів сприяє якіснішому виконанню таких функцій:

– аналітичної – електронний документообіг дає змогу, по перше, оперувати великими масивами

даних, по друге, опрацьовувати документи набагато швидше, і, по третє, застосовувати складніші моделі аналізу економічної інформації;

– захисної – засвідчення документа електронним підписом перешкоджає «непомітному» внесенню змін до його змісту чи коригуванню його показників;

– доказової – електронний підпис на документах підтверджує факт його засвідчення саме тою особою, яка вказана у реквізиті (що набуває особливої ваги за умов необов'язковості застосування суб'єктами господарювання печатки);

– організаційної – електронний документообіг сприяє кращому впорядкуванню руху документів всередині підприємства, адже уможливорює моніторинг часу їхнього опрацювання у кожному підрозділі та виявлення місця їхнього понаднормового затримання.

Електронна форма документа робить можливим дослідження його змісту лише з використанням спеціальних засобів – електронно-обчислювальних машин. Без цих засобів користувач документа не може встановити його зміст. Таким чином, електронна форма документів створює певні перешкоди для виконання ним інформаційної функції. Ба більше, динамічна еволюція електронних технологій може спричинити неможливість прочитання сучасних електронних документів у майбутньому через відсутність відповідних засобів у зв'язку з їхньою моральною застарілістю. Тоді як паперовий документ користувач зможе прочитати будь-коли (за умови їх належного збереження), оскільки робить це безпосередньо, без додаткових засобів.

Зазначений недолік електронних документів може бути нівельований як набагато більшими перевагами від його застосування, так і обмеженими термінами збереження бухгалтерської документації, що їх визначає Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів» від 12.04.2012 р. № 578/5 [8].

Не зважаючи на вказані переваги та незначні, на нашу думку, недоліки, електронний документообіг все ще не набув масового поширення в бізнесі. Якщо ще 2010 р. науковці стверджували, що «розвиток електронних систем документообігу стримується не стільки технічними можливостями сучасних засобів автоматизованої обробки інформації, як відсутністю відповідних нормативно-правових актів, що забезпечують захист авторських прав у сфері інформаційних технологій та унормовують правовий статус електронних документів» [2, с. 46], то на сьогодні найбільшим стримувальним чинником, на нашу думку, є консерватизм

управлінського персоналу суб'єктів господарювання. Сучасний стан законодавчо-нормативного регулювання електронного документообігу у сфері бухгалтерського обліку дає можливість повноцінно його застосовувати без будь-яких юридичних обмежень (табл. 1).

Електронні документи мають юридичну силу та можуть виконувати доказову й інші функції в системі бухгалтерського обліку за умови їхньої відповідності усім вимогам, що є обов'язковими й для документів на паперових носіях. Крім того, електронні документи повинні містити обов'язкові реквізити, визначені Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Організація електронного документообігу на підприємстві має передбачати:

- встановлення засобів їхнього передавання;
- забезпечення фіксації дати і часу відправлення кожного електронного документа;
- обов'язковість підтвердження одержання документа адресатом;
- забезпечення належного збереження електронних документів упродовж термінів, не менших від термінів зберігання відповідних документів на паперових носіях [5, с. 180].

Для впровадження на підприємстві систем електронного документообігу необхідне відповідне прикладне програмне забезпечення. Українським суб'єктам господарювання на ринку пропонують чимало програмних продуктів для запровадження

електронного документообігу. Характеристика цих програмних продуктів наведена як у наукових джерелах (наприклад, у [6]), так і в професійних бухгалтерських виданнях чи на спеціалізованих інтернет-ресурсах. Однак, незалежно від обраного програмного продукту, його впровадження на підприємстві потребує:

- додаткових витрат на придбання відповідної ліцензії та встановлення програмного забезпечення на електронно-обчислювальних засобах;
- навчання персоналу навичкам використання програмного забезпечення для опрацювання електронних документів;
- вироблення посадовим особам підприємства та іншим працівникам, які засвідчують документи, електронних підписів;
- посилення систем інформаційної безпеки підприємства тощо.

Аналіз цінових пропозицій постачальників програмного забезпечення для впровадження електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку підприємства свідчить, що чинник вартості ліцензії цих програмних продуктів не повинен бути релевантним при прийнятті рішень щодо доцільності їхнього придбання (наприклад, ціна ліцензії одного з найпопулярніших продуктів становить близько 200 грн./місяць). Натомість, науковці наголошують на проблемі «обміну електронними документами, підписаними в різних системах» [16, с. 130], що може бути вирішена

Таблиця 1

Характеристика документів законодавчо-нормативного регулювання електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку

Назва законодавчо-нормативного документа	Суть регулювання електронного документообігу
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [10]	П. 5 ст. 8 закону встановлює, що підприємство самостійно затверджує правила документообігу та технологію опрацювання облікової інформації. П. 2 ст. 9 закону передбачає можливість складання первинних документів у електронній формі, обов'язковість накладення електронного підпису чи печатки на такі документи, а також дотримання вимог інших законодавчих документів про електронні документи та електронний документообіг. П. 3 ст. 9 цього закону визначає обов'язок підприємства щодо виготовлення паперових копій електронних документів на вимогу стейкхолдерів.
Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV [11]	Встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів, зокрема сутність електронного документа його правовий статус, порядок організації електронного документообігу.
Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII [12]	Визначає порядок і засоби створення, накладення та перевірки чинності електронного підпису та печатки як електронної довірчої послуги.
Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88) [9]	Пп. 2.2 цього положення передбачає можливість застосування електронних документів у бухгалтерському обліку лише за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг, обов'язковість накладення на електронний документ електронного підпису чи печатки, а також обов'язок підприємства створювати копії електронних документів на паперових носіях на вимогу стейкхолдерів. Пп. 4.9 та 4.10 положення встановлюють порядок виправлення помилок в електронних документах. Пп. 6.4 положення визначає порядок зберігання електронних документів.

Джерело: згруповано авторами на основі [9–12]

шляхом запровадження єдиного технічного стандарту у сфері обміну інформацією.

Висновки. Застосування електронного документообігу в системі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання України має низку переваг. Встановлено, що електронні документи порівняно з паперовими посилюють функціональне призначення документування, зокрема аналітичну, захисну, доказову й організаційну функції первинних бухгалтерських документів. За результатами дослідження недоліків електронного документообігу не виявлено істотних перешкод для використання електронних документів в обліковій системі підприємств. Перспективою подальших наукових досліджень за цією тематикою є вирішення проблеми узгодження технологій електронного документообігу різних програмних продуктів між собою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бруханський Р., Спільник І. Цифровий облік: поняття, витoki та актуальний дискурс. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: Міжнар. наук. журнал.* 2020. Вип. 3–4. С. 720.
2. Величкевич М.Б., Мітрофан Н.В., Кунанець Н.Е. Електронний документообіг, тенденції та перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2010. № 689. С. 44–53.
3. Головацька С.І. Системи електронного обліку і звітності підприємств: актуальні аспекти. *Підприємництво і торгівля.* 2021. № 32. С. 11–16.
4. Документування в бухгалтерському обліку: процес ний підхід : монографія / С.Ф. Легенчук, К.О. Вольська, О.В. Вакун. Івано-Франківськ : Видавель Кушнір Г.М. 2016. 228 с.
5. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік. Основи теорії та практики: підручник / А.Г. Загородній, Г.О. Партин, Л.М. Пилипенко, Т.І. Партин, О.І. Тивончук. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. 416 с. Мова: укр. і англ.
6. Королюк Т., Рапа Н. Діджиталізація документообігу на підприємстві: особливості сервісного забезпечення. *Галицький економічний вісник.* 2022. № 2 (75). С. 37–45.
7. Назарова І.Я. Можливості та функції електронного документообігу. *Економічний простір.* 2020. № 159. С. 166–170.
8. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2012 р. № 578/5.
9. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88.
10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV.

11. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV.

12. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII.

13. Пуцентайло П.Р., Довбуш А.В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал.* 2021. № 3–4. С. 140–151.

14. Шквір В.Д., Загородній А.Г., Височан О.С. Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті: підручник. 2-ге вид., доопрац. і доповн. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 400 с.

15. Янчев А.В. Організаційно-методологічні положення електронного документування в системі бухгалтерського обліку. Автореф. дис. ... д-ра. екон. наук : спец. 08.00.09 «бухгалтерський облік, аналіз та аудит» ; Житомир, 2015. – 36 с.

16. Ясінська А.І. Проблеми та перспективи електронного документообігу в умовах цифрової трансформації. *Молодий вчений.* 2022. № 11 (111). С. 128–134.

REFERENCES:

1. Brukhans'kyu, R., Spil'nyk, I. (2020). Tsyfrovyy oblik: ponyattya, vytoky ta aktual'nyy dyskurs. Instytut bukhhalters'koho obliku, kontrol' ta analiz v umovakh hlobalizatsiyi [Digital accounting: concepts, origins and current discourse]: *Mizhnar. nauk. zhurnal.* Issue 3–4, pp. 720.
2. Velychkevych M.B., Mitrofan N.V., Kunanets' N.E. (2010). Elektronnyy dokumentoobih, tendentsiyi ta perspektyvy [Electronic document circulation, trends and perspectives]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnika».* № 689, pp. 44–53.
3. Holovats'ka S.I. (2021). Systemy elektronnoho obliku i zvitnosti pidpryemstv: aktual'ni aspekty [Systems of electronic accounting and reporting of enterprises: actual aspects]. *Pidpryemnytstvo i torhivlya,* № 32, pp. 11–16.
4. Lehenchuk S.F., Vol's'ka K.O., Vakun O.V. (2016). Dokumentuvannya v bukhhalters'komu obliku: protsesnyy pidkhid : monohrafiya [Documentation in accounting: process approach: monograph]. Ivano-Frankiv's'k: Vydavets' Kushnir H.M., 228 p.
5. Zahorodniy A.H., Partyn H.O., Pylypenko L.M., Partyn T.I., Tyvonchuk O.I. (2022). Bukhhalters'kyu oblik. Osnovy teoriyi ta praktyky: pidruchnyk [Accounting. Fundamentals of theory and practice: a textbook]. L'viv: Vydavnytstvo L'viv's'koyi politekhniki, 416 p.
6. Korolyuk T., Rapa N. (2022). Didzhytalizatsiya dokumentoobihu na pidpryemstvi: osoblyvosti servisnoho zabezpechennya [Digitization of document flow at the enterprise: features of service provision]. *Halyts'kyu ekonomichnyy visnyk.* № 2 (75), pp. 37–45.
7. Nazarova I.YA. (2020). Mozhlyvosti ta funktsiyi elektronnoho dokumentoobihu [Possibilities and functions of electronic document circulation]. *Ekonomichnyy prostir.* № 159, pp. 166–170.
8. Perelik typovykh dokumentiv, shcho stvoryuyut'sya pid chas diyal'nosti derzhavnykh orhaniv ta orhaniv mistsevoho samovryaduvannya, inshykh ustanov,

pidpryyemstv ta orhanizatsiy, iz zaznachennyam strokiv zberihannya dokumentiv [A list of standard documents created during the activities of state bodies and local self-government bodies, other institutions, enterprises and organizations, with an indication of the terms of document storage]: Nakaz Ministerstva yustytisyi Ukrayiny vid 12.04.2012, № 578/5.

9. Polozhennya pro dokumental'ne zabezpechennya zapysiv u bukhhalters'komu obliku [Regulations on documentary support of accounting entries]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrayiny vid 24.05.1995, № 88.

10. Pro bukhhalters'kyy oblik ta finansovu zvitnist' v Ukrayini [On accounting and financial reporting in Ukraine]: Zakon Ukrayiny vid 16.07.1999, № 996-XIV.

11. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyy dokumentoobih [On electronic documents and electronic document circulation]: Zakon Ukrayiny vid 22.05.2003, № 851-IV.

12. Pro elektronni dovirchi posluhy [On electronic trust services]: Zakon Ukrayiny vid 05.10.2017, № 2155-VIII.

13. Putsentaylo P.R., Dovbush A.V. (2021). Osnovni vektory rozvytku bukhhalters'koho obliku v umovakh tsy-

frovoyi ekonomiky [The main vectors of the development of accounting in the conditions of the digital economy]. *Innovatsiyna ekonomika: nauково-vyrobnychyy zhurnal*. № 3–4, pp. 140–151.

14. Shkvir V.D., Zahorodnyy A.H., Vysochan O.S. (2013). Informatsiyni systemy i tekhnolohiyi v obliku ta audyti: pidruchnyk [Information systems and technologies in accounting and auditing: a textbook]. 2-he vyd., dooprats. i dopovn. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoyi politekhniki, 400 p.

15. Yanchev A.V. (2015). Orhanizatsiyno-metodolohichni polozhennya elektronnoho dokumentuvannya v systemi bukhhalters'koho obliku [Organizational and methodological provisions of electronic documentation in the accounting system]. Avtoref. dys. ... d-ra. ekon. nauk : spets. 08.00.09 «bukhhalters'kyy oblik, analiz ta audyt»; Zhytomyr, 36 p.

16. Yasins'ka A.I. (2022). Problemy ta perspektyvy elektronnoho dokumentoobihu v umovakh tsyfrovoyi transformatsiyi [Problems and prospects of electronic document circulation in conditions of digital transformation]. *Molodyy vchenyy*, № 11 (111), pp. 128–134.